

Stockholmska
Promenader

af

Fuselbrenner.
[P. A. Wallmark]

Första Samlingen

Stockholm,
tryckt i R. Ecksteins tryckeri, 1815.

[avskrift, Stockholms stadsmuseum, 2007]

Innehåll:

- I. Ankomsten.
- II. Norrbro.
- III. Lotteri-Wurmen, eller Scener före Juldragningen.
[Ingår inte i denna avskrift]
- IV. Julmarknaden.
[Ingår inte i denna avskrift]
- V. Skrå-Författningarne.
[Ingår inte i denna avskrift]
- VI. Den besynnerliga Samlingen.
[Ingår inte i denna avskrift]
- VII. Kalas-Tidningen, Prospekt och Projekt till våra Litteratörers tjänst.
[Ingår inte i denna avskrift]

Stockholmska promenader

1. Ankomsten.

Då ändteligen är jag då här för andra gången!
En skalk har säkert låtit införa den der kungörelsen om långsamt körande i det exemplar af Dagligt Allehanda, som kommer till Styffelbo endast för att narra mig att köra långsamt och derigenom skaffa mig en affär på halsen – ty jag försäkrar heligt att något spår till ett sådant förbud här alldeles icke förmärkes: twertom skulle jag snarare tro, att någon befallning blifwit gifwen att köra i fursprång, i synnerhet på Norrbro. Redan på Hornstulls-bron erindrade jag min skjutsbonde om en noggrann efterlefnad af den der Långsamhets-Förordningen, hwarpå min hustru ännu kraftigare yrkade - och han swarade blott med ett gapskratt. Knappt inkommen på gatorna såg jag huru man åkte i fullt galopp utan all barmhertighet för sin wandrande nästa – och på nya Bron! Ekipager, Hyrwagnar, Bondwagnar, Åkare, Bryggardrängar med sina långa Kärror, alla ilade förbi hwarandra med windens hastighet. Det förekom mig som hade den imellan alla dessa hästar och åkdom wimlande mängden af fotgångare warit en fårscock. Jag hade förut ej kunnat göra mig något begrepp om de gamles stridswagnar och deras sätt att med dem nedköra hela fientliga leder; men nu stod detta temligen tydligt för min inbillning: det fattades endast att dessa wagnar wid axeln haft de der långa hwassa liorne; ty i hastigheten och trängseln tycktes likheten wara fullkomlig. Här, tänkte jag, skall jag åtminstone köra sakta – och se der just min olycka. En åkare, i full fart på sin wedkärria, råkade att ej så noga beräkna hastigheten af sin rörelse i förhållande till

långsamheten av min, utan fastande, innan jag visste ordet af, i min reswagn – och strax skurar af eder öfwer min skjutsbonde, som ej körde undan, det will säga – i gallopp – ty endast derigenom hade denna obehagliga händelse kunnat undvikas. Här stod jag, midt på Norrbro, begapad af folkhopen med en förskräckt hustru, en sönderkrossad wagn och en owettig karl, som jag gerna låtit köra med sitt hela åkdon och mitt halfwa, om jag blott kunnat bli honom qwitt. Ändteligen rann det mig in att se mig om efter de der Ordningmännen, med brickor på bröstet, som man sagt mig här skola finnas; men ingen syntes. Sluteligen, efter någon stunds wäntan, infann sig en person med ett slags egen dekoration, som med en myndig ton tycktes underrätta sig om mitt öde, men som så förargades deröfwer att han – strax gick sin wäg *). Jag kom dock sent omsider till mitt logis. Det första wi funno oss behöfwa, war en god brasa och en stärkande bouillon; men utan wed och kött får man, som du wet, intetdera. Wed hade vår wärd ej inköpt för oss, och wi måste således första dagen låna oss fram. Som wi ej bodde långt ifrån slagtarhuset, wille min hustru sjelf göra sin lilla kötthandel, ehuru mycket jag än föreställde henna att sådant ej passar en fru i Stockholm. Med månadstaxan och penningarna i ridikylen, beger hon sig dit, låter uppwäga siitt kött och lemnar, efter riktig multiplikation, penningar derföre, efter det pris taxan utsätter, då Slagtarfrun med en hwass ton frågar henne hwad det skall betyda och på hennes be-

*) Man har sedermera sagt mig att denna eklipsering ej ägt rum, om min olycka inträffat i December Månad – emedan de utsatta böterna för owarsamt körande då helt och hållet tillfalla Polisbetjeningen. Det wore således, äfwen i detta afseende, önskeligt att Julmånaden måtte räcka året om.

skedliga swar, att det wore betalning för köttet, efter taxan, wisar henne något som hon kallar kött efter taxan, hwilket syntes wara af det slag, som hufwudsakligen nyttjas till Rumfordska soppor. Hon ursäktade sig nu att hon, såsom nykomling till Stockholm, ej kände alla dess ordningar och distinktioner, och med några skillingar tillökning i betalningen slapp hon lyckligtwis derifrån med sitt kött och sin taxa. Äfwen der spatserade en person med bricka, men så snart han hörde ordet Taxa nämnas, förfogade han sig ifrån de ordwexlande, det förstår sig af en ren delikatess att ej falla twenne fruntimmer i talet. Följande dagen skulle wi förse oss med wed. Huru glad war jag ej att Åkare-taxan på runstycket utsatte transportkostnaden, icke blott för famnen, utan äfwen för lasset ända till det ställe der wi bo! Jag hade i går gjort åkarnes bekantskap och höll, i sanning, Lagstiftaren all räkning för den omständighet, hwarmed han undanröjt alla twister dessa Hedersmän, hwilkas beskrifning jag hittills funnit riktigast af alla beskrifningar, som man gjort mig.

- Förträffligt! Stockholm är ändå Stockholm, sade jag med en triumferande min till min hustru, som ännu ej glömt gårdagens äfwentyr på Norrebro och i Slagtarhuset. Ett angeläget ärende förde mig ut: jag afräknade penningar för mina sex famnar och lemnade dem till min hustru, som skulle liqvidera Åkaren, i fall jag ej hann snart nog tillbaka. Förgäfwes erinrade hon mig ännu en gång händelsen med kött-Taxan. Jag öfwertygade henne att hon i detta fall hade alldeles intet att befara, att Åkarne sjelfwa wid wite, skola wara försedda med Taxan, wid wite hålla sig wid den deri utsatta betalningen och äfwen wid wite, wara höfliga, och att alla dessa witen omöjligen kunde annat än medföra den önskeligaste werkan, i synnerhet på höfligheten. Men, hwem målar min bestötning, då jag någon stund derefter kommer

hem, och redan i portgången igenkänner samma dundrande stämma, som i går förskräckte mig på Norrbro. Frågan war nu om icke mindre än 150 procent mer än Taxan föreskrifwer. En enda liten inwänning med åberopande deraf, försatte dem i raseri: Taxan war för dem ett Dokument, som de icke ägde och icke wille äga – emedan den, som de sade, icke kunde läggas i grytan; ja, de anfördet till och med att sjelfwa de herrarna, som skola waka öfwer Taxan, aldrig betala dem efter densamma. Hwad war att göra? Jag nödsakades ur fler skäl att icke wara mindre generös. Först och främst hotade de att lemna all min wed qwar wid bron, om jag ej betalade hwad de fordrade, och sedan befann jag mig ensam mot trenne grofwa karlar.

Jag kan omöjligen förklara, hwarföre Taxor härstädes månadtligen utfärdas, då en om året synes tillräcklig att – bryta emot, så wida jag icke får tro, att någon gammal der afliden underlig Engelsman haft det infallet att till staden testamentera ett kapital, med förbindelse att månadtligen utgifwa ett ark i stor patent, under namn af Taxa, och hwilket ej är att anse som en föreskrift om maximum-priserna eller huru mycket wederbörande skola taga, utan blott som en underrättelse om minimum-priserna, eller om det aldraminsta, hwartill man här säljer sina waror.

II. Norrbro.

Ingen i werlden – det will säga den promenerande Stockholmska werlden – kan annat än med tacksamhet erkänna den upplysning, som nu råder på Norrbro alla aftnar, och jag kan knappt beskrifwa min glädjefulla förwåning öfwer denna

hufwudstadens tillwext i lius, sedan mitt sista wi-
stande derstädes. Tänk om det så skulle fortfara
gata upp och gata ned! ”Himlen beware oss deri-
från!” hör jag wederbörande Husägare och Hyres-
män, i förening med alla andra Liusets Fien-
der, utropa. Mången finner det redan för myc-
ket med Norrbro. Lycktpålarna företräda nu der
med den aldrastörsta framgång alla lefwande på-
lars, Polisbetjenters och Brandwacters, platts; ty
då dessa endast kunde se åt en sida – och ofta icke
engång detta nog redigt, så står nu lycktpålen
der med sina dubbla lampor liksom en annan Ar-
gus eller Janus och ser åt begge sidor. Men icke
nog härmed: man kan ej på någondera sidan af
Bron komma till eller ifrån Staden, utan att re-
verbererna ifrån Slottsmuren hålla ljuset i ansig-
tet på en, liksom för att utforska, om man går
i lofliga ärender. Hwilken fatal inrättning! Huru
många nattwandrare och nattwandrerkskor, som
der förut hade fritt spel, måste ej nu bli hemma
eller skynda sig öfwer, liksom skulle Bron i hwart
ögonblick remna under deras fötter! Gudlösa på-
fund, att genom en lampa inom ett par glasbitar
ersätta en Post i sin bastanta kur! Hwad straff bör
ej följa på sådant öfwerdåd! – Hwad skall ej den
resonerande hopen sluta af en sådan remplace-
ring! Hwad fart skall den ej ge åt det redan gam-
la påståendet om upplysningens fördelar!
Hwad skall man slutligen ej tro att den kan rem-
placera, när man ser några lycktor mera på
Norrbro göra twenne poster öfwerflödiga?

Men trösta Er, I Ljus-hatare! Detta öf-
Werdåd skall ej sträcka sig längre än till Norrbro.
Den ljufwa skymningen på alla andra ställen
skall hålla er tillräckligen skadeslösa för det starka
skenet derstädes, isynnerhet ute på Malmarna,
der tändningstiden understundom inträffar litet se-
nare än i de andra mera bebodda trakterna. Huf-

wudstaden skall ej blottställa sig för att få en tjuv eller drucken mindre för en lampa och ett glas mera, ej riskera att, som annars lätt kunde hända, om Upplysningsraseriet finge fortfara, se sin polisbetjening minskad, i samma mån som era wi- da mera fruktade fiender, lycktorna, ökades.

Men, utan att vara någon ljustets fiende, (hwarföre mitt blotta namn redan är en borgen) måste jag dock medgifwa, att det ibland har sina stora olägenheter, till och med på Norrbro. Man hade förut i den sälla skymningstiden den förmånen bland andra, att obemärkt, det vill säga oobeskrattad, få slå omkull sig och andra i halkan på de oupphuggna trottoirerna, och att i all maklighet få hjälpa sig opp så godt man kunde och sätta promenad-musklerna i gång med all den warsamhet och gravitet, som ålder och omständigheter fordrade; men nu är detta platt omöjligt. Den, som förleden winter, flat och deltagande eller swärjande, låg wid er sida, har nu, wid minsta mine Ni gör att falla, satt sin person i säkerhet och står skrattande på tie stegs afstånd ifrån er. Men det är ej nog, att man nu faller alldeles ensam; man har äfwen den olyckan att falla oftare än förut. Jag har trott mig finna, att i samma mån som man ser mindre med ögat, ser man mera med foten. I den förra Obskurant-perioden förtwiflade ögat att igenkänna något af de föremål det mötte, och derföre bemödade foten sig så mycket mera att göra bekantskap med de kullriga is-afsattserna; nu deremot stirrar ögat, narradt af det bländande skenet, åt alla håll, will igenkänna allt och alla, ekipager och dem som bo i dem, gående och stående [etc. etc.], och försättes i det samma helt oförmodadt genom en lite ouppmärksamhet af foten, i en annan synvinkel, der det åtminstone ser stiernor nog. Som jag icke allenast sjelf, men äfwen flera af mina bekanta gjort sam-

ma erfarenhet, beslöt jag att i vår projekt-rika tid, också illustrera mig genom något sådant; och, liksom Bagers förslag till Magistraten i Malmö om wäders anskaffande för hans qwarnar bestod i att nedhugga några höga trän i deras grannskap, så skulle också mitt förslag till säkerhets anskaffande för de gåendes armar och ben på Trottoireerna å Norrbro, bestå i lyckornas nedtagande, - i mörkrets återställande! Föreställen er, mina Läsare, hwad understöd ett sådant förslag skulle fått! Jag gick just sysselsatt med de stora tankarna derpå och med de ännu större utsigterna till de allsköns fördelar och tacksamhets-prof, som deraf skulle tillfalla mig, då jag en wacker dag på den ena Trottoiren får se en hop Gubbar och Gummor med jernstörar och spadar sysselsatta att borttaga just samma glatta is, hwarpå jag byggt min nya lycka i Stockholm. Farwål med alla mina planer! O Sodom – o Stockholm! war jag färdig att utropa. Hwart skall det taga wägen med all denna ordning till slut? Du hastar till dit förderf! Du will bli lik andra hufwudstäder. Jag ser det, du står ej att hjelpa. Hwad är det åt att du här, på din enda dyrbara bro, söker att sätta Wandrarnas fötter och ögon i harmoni med hwarandra, att trygga de armar och ben, som ändå, på sjelfwa bron, på alla dina gator och gränder, äro till spillo gifna åt öfwerdådiga körande? Hwarifrån har du då fått det infallet, att någon annan har armar och ben än de, som ha hästar och wagnar, slädtrafware, och ekipager? *).

*) Oaktadt de så ofta förnyade och skärpta förbuden mot öfwerdådigt körande, ser man ännu personer esomof-tast kullköras på gatorna. Isynnerhet händer detta då långa slädor såsom bondslädor, Bryggare- eller Bröd-slädor, under det öfwerdådiga körandet, hastigt wändas in på en annan gata, då de taga en så stark swängning åt den andra sidan af gatan, att de hela styc-

Men jag fann snart att den, som bygger sin lycka på isen i Stockholm och isynnerhet på isen å Trottoirerna af Norrbro, den bygger på ett hälleberg framför allt under en sträng winter. Då jag några dagar derefter passerade Bron, såg jag arbetet öfvergifwit och ett litet fragment af ena trottoiren endast befriadt från isen. Jag bemödade mig förgäfwes att utforska orsaken härtill och ännu efter snart fjorton dagars förlopp, hwarunder jag fåfängt wäntat på arbetets fullföljande, är jag derom lika okunnig. Om ändå halfwa Bron blifwit färdig! Jag skulle då kunnat tro, att man welat roa sig öfwer alla våra andra halfwa mesurer och göra dem åskådliga – till och med på Norrbro; men nu kan det omöjligen wara satir, så roligt det än ser ut. Då Satiren likwäl har sin förnuftiga sida, (fast det icke här i Swerige är brukligt att rätta sig efter detta förnuft, isynnerhet om det framkastas i allmänna papper) – är det tillåtligt att önska, det man wille fästa någon liten uppmärksamhet på denna sida (jag menar naturligtwis sidan af Norrbro) och laga så, att den åtminstone blifwer en satir, hwarigenom denna Bro också under den påstående halkan för alla fotgångare skulle få en förnuftig – det will säga, en passabel sida.

*) ket gå nästan twersföre och draga häst och kusk med sig hwarunder de ej annat kunna än slå omkull de gående, isynnerhet, som ofta ingen undflygt för dem är möjlig, när ingen portgång är till hands. Så såg Förf. härom dagen en fattig gumma i middagsstunden kullstjelpas af en dylik slängande släda, och krossa sin drickskruka, hela – hennes middagsmåltid.